

Knjižico je poklonil A. Medved v spomin svoji sestrični Juliji Bartel, roj. Goršič, ki jo je izročila pisatelju Fr. Finžgarju na svoji smrtni postelji z namenom, da se shrani pozneje z ostalo Medvedovo zapuščino v kaki javni zbirki. Frst.

ROKOPIS IVANA CANKARJA.

O Iv. Cankarju je znano, da je bil precej spreten risar in se je tudi prav rad posluževal te svoje zmožnosti. Znano je dalje, da je svoje rokopise večkrat opremljal z risbami, posebno dramatične. Iz. Cankar hrani en tak rokopis drame »Za narodov blagor«, ki nosi datum 20. VI. 1900 in vsebuje v bistvu besedilo, kakor je izšlo v tisku l. 1901, so pa tudi važne razlike, kakor dokazuje faksimilirani konec III. dej. Podobnih in v tem oziru še bolj zanimivih rokopisov je obstajalo po poročilih še več in bi bilo prav, če bi jih kdo zasledoval in vsaj najvažnejše strani izdal; njimi bi dobili prezanimivo gradivo za študij Cankarjevega snovanja; kajti kakor dokazuje objavljena celotna stran rokopa scene, kjer je Ščuka zavezal Grozdu čevljev, te risbe niso posledica slučajnega igranja s peresom, ampak prav iz toka dela se pojavljajoča zadostitev potrebi po predstavi v sliki; dekorativno pa so organsko zvezane z rokopisom, tako da zadovolje neposrednemu krasilnemu namenu kot izliv skupnega ritma rokopa in risbe bolje kot veliko namenoma narejenih ilustracij v knjigah. Frst.

OCENE.

Vladimir Levstik: **Gadje gnezdo**, 2. izdanje. V Ljubljani, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Tiskarna?

Prva izdaja te knjige je izšla v času najhujše lakote po dnevnem duševnem blagu. Neposredna, še živa snov, ki nosi ravnokar posrečeni program, je poskrbela knjigi entuziastični sprejem. To pa je tudi vzrok, da smo knjigo sprejeli brez pridržka ter preko pavšalne hvale še nismo prišli. Saj je bila ta knjiga takrat skoro edini duševni ventil po težki resničnosti.

Levstik pa je drugi izdaji dodal uvod in z njim sam prvi poslal kritiko svojega dela ad captandam benevolentiam. Pisatelj je začutil lastno oddaljenost od dela. Pa ta uvod knjige ne popravi in tako imamo danes opravljen z uvodom in knjigo. »Moja povest je tendenčna vse od naslova do zadnje pike; kar je odetega v senčico umetniške cene, je uspelo le mimogrede. Mikalo me je zadoščenje, ki ga cenim više od sleherne kritiške hvale: izliti del svoje majhne sile v veliki tok celote in upati, da bo, tisočkrat preobličen, pozabljen in nepoznan, živel tem delj v razmahu njenih energij. Laskam si, da je to časih boljše, nego če poedinčič ali narodič neizmerno koprniti po tem, da bi naprtil bodočim vekom tovor svoje nepopolnosti in svoj naveličani lastni obraz.« (Uvod.)

Če je to res, potem je knjiga svoje poslanstvo dopolnila v svojem času; če ga še ni, je vprašanje, koliko ga je danes še zmožna izpolniti. Ni se mogoče odločiti ne za eno ne za drugo. Glavno za nas je dejstvo, da Levstik s svojim komentarjem v uvodu ni napravil usluge ne nam ne sebi, ker je javno podpisal služnost svoji zasebnosti, dobro vedoč, da tendenca še nobenega dela ni aprobirala. Tak komentar se ugodno sliši za organizirance, dvakrat neprijetno dejstvo pa je za tistega, ki je v knjigi iskal estetičnih tal in ga je doslej motilo le ozko pojmovanje človečanstva, ko je videl pred seboj politične opredeljenice, poznamovane s časopisjem in društvu. Če to zadnje misli Levstik, ko govori o »preprostih simbolih«, se moti, ker to je že najbolj realistični žurnalizem. Delo pa je dobilo svoje prvo potrjenje v leposlovni reviji, kateri edini in najvišji kriterij mora biti estetična veljavnost. Zato vendarle ostane vprašanje, koliko je knjiga umetniško resnična, ker to ji daje pravico in silo do življenja.

Iz pojmovne, ne žive zemlje je dvignil pisatelj svojo simbolno mater, zato ta simbol ni samo življensko, ampak tudi umetniško neresničen, ker je zgolj pojmovno deduciran. Kastelka je neživ literaren stvar, in zato neverjetna. Ta literarnost je razgibala mater do divje demonične furijske, z demoničnimi rekviziti je pisatelj stopnjeval njeno duševno razpoloženje in onemogočil tudi umetniško verjetnost najglobljega prizora, ko se mati pogovarja s Kristom. Tu namreč najjasneje zazija virtuoza narejenost Kastelkina. Zato ni mogoče utajiti, da je ta žena s svojo poveljano neukročenostjo le bučna alegorija v najrazličnejših variantah. Alegorija pa je dnevna, priložnostna zadeva, drapiranje državljanske in narodne čednosti; zadeva umetnikova je življenje gibati in oblikovati ljudi s silo svoje osebnosti.

Trdim, da je **Gadje gnezdo** pisano tudi s polno umetniško ambicijo; kako naj sicer more reprezentirati pisateljevo ime? Ta knjiga je vojna bilanca naše moderne proze, njen zgoščen inventar. Zato je v slogu močna do omame — pa vendar ostane le knjiga. Poglejmo način pripovedovanja — saj pravi pisatelj, da je iz »široko zasnovanega romana nastala filmsko preprosta povest«. Z nasičeno idejno motivnostjo riše, riše, v prehitevanju se patosu definira, slika, kupiči čuvstva in vendar ne nariše v celoti nobenih velikih podob. Trije gadje so kaj medle postave, njihova smer stoji pri miru. Najjasnejša in najkrepkejša je še podoba soseda Galjota; preprosta je v sredstvih in zato živi. Tudi njegovi hčeri sta boljši. Pisateljev jezik je preumeten za ustvarjanje, vse opravi sam, vse izpolni do preobloženosti — in odvzame bralcu aktivno vlogo soustvarjaveca. Preprosto zasnovano razkrije razbohoteno slikarjenje in vibriranje efektnosti. Vežejo te rafinirano zgrajeni stavki, in ob njihovi ostrini se reže tvoja pozornost. Po treh poglavjih si spoznal vso maniro.

Domačega bistva se ta knjiga ni mogla dotekniti. Nimamo ljudi, ki jih je rodila natura. Tu mi stopajo pred oči Finžgarjeve podobe iz vojnih let; po zemlji diše in po svoji pravici kriče brez

hudih besed. Ekonomija je v njih. Ali če hočete grozo Cankarjevih simbolov ali Bevkovih refleksij! V malem povedo več in za Levstikovo delo je le dobro, da stara Kastelka ne govori o politiki, kakor bi pisatelj rad, in nobena umetniška nesreča ni, če sanjari najmlajši gad o zakonito dovoljenem poldrugem milijonu. Zdi se skoro, da je Levstik imel le preveč besede in premalo Besede, ko je snoval svoje delo, kajti svojo snov je izčrpal v stilu. Manjka stvarnika, ali če hočete, pravega poeta.

So knjige, ki v gotovih dobah nalagajo zahtevo po priznanju. Podkupujejo s svojo vsebino, vredno pietete. To je in ostane bistvo Levstikove knjige, zato bo vedno imela svoje bralce. Zato ji bo sledila še kaka izdaja pa tudi Levstikovo ime se bo po nji sodilo.

France Koblar.

Josip Jurčič: Spisi. Tretji zvezek: Deseti brat. — Nemški valpet. Založila Jugosl. knjigarna, 1922. Osmi zvezek: Ivan Erazem Tatenbah. — Bojim se te. — Črtica iz življenja političnega agitatorja. — Telečja pečenka. — Šest parov klobas. — Po tobaku smrdiš. — Ženitev iz nevoščljivosti. — Andreja Pajka Spomini starega Slovenca. Založba ista, 1923. Urednik: dr. Ivan Grafenauer.

Med vsemi Jurčičevimi spisi bo »Deseti brat« pač ostal najljubše čtivo. Čim večkrat ga človek čita, tem več lepote vedno znova najde v njem. Zlasti kdor si je enkrat sam ogledal tisti kraj nad Muljavo, kjer so stale Slemenice, tisti travnik s potokom, tisto tiho cerkvico, in pa Muljavo samo, kjer je stala Obrščakova gostilnica s tolikanj slavnimi in nam tolikanj dragimi gosti, tisti s posebnim užitkom zopet in zopet primerja klasični Jurčičev opis kraja z resničnostjo same. Že sam »Deseti brat« nudi razlogov dovolj, da še danes imenujemo Jurčiča našega največjega plastika, nazornega pripovedovalca. Prizorov zlasti iz nekaterih njegovih del (Deseti brat, Sosedov sin, Domen itd., itd.) človek ne pozabi nikdar več. — Do zadnjega časa smo iz slovstvene zgodovine vedeli, da se je Jurčič učil pri Angležu W. Scottu; vendar podrobnega nismo vedeli; zdaj nam je Scottov »Starinar« — dasi še ni preveden — dobro znan iz dr. Prijateljvega uvoda in dr. Grafenauerjevih »Opomenj«. Tudi Levstikovo zasebno kritiko, v pismu Jurčiču poslano, poznamo šele od l. 1917. (ne 1907, kakor je pri dr. G. str. 233 tisk. pomota). Vse to nam pomaga, da še z večjo pozornostjo čitamo, na Jurčičevo umetnost le še bolj pazimo. Na nekaterih mestih kar tipljemo, kako v slogu gre Jurčič za Levstikom. N. pr. tisto brezzvezje v Krjavljju (pri dr. G. str. 42): »Smolo bral, kislega mleka itd.« živo spominja na klasični asindefon iz odlomka Levstikovega »Deseti brat«, kako je na Kalcu z otroki po vrtu skakal itd. itd. Grafenauerjeva ljudska izdaja je zlasti s tem označena, da ima neizpremenjeno besedilo in besedni red, le pravopis je sedanjemu prilagođen in nekateri (pa le redkokje) izrazi so nadomeščeni. »Opomb« bi bilo semtertja treba nekoliko več, n. pr. k str. 27, v. 8 sp., 63, v. 15 (ciničen), in še par mest; v obče pa so zadostne in točne. (Str. 81.

82. sv. Kozmek in Damijan — bi kazalo omeniti, da sta to župna zavetnika na Krki; odtod njih pogosto v misel jemanje pri Krjavljju i. dr.)

»Nemški valpet« (prvič natisnjen l. 1867 v Slov. Glasniku) kaže vso nezmanjšano pripovedovalno silo Jurčičevo; »Erazmu Tatenbahu« pa se res pozna, da Jurčič — inter arma — ni imel časa, da bi bil snov podredil ideji. Zelo dober in pregleden pa je urednikov uvod v ta roman: str. 191—201. — Med feljtoni je v »Telečji pečenki« spet ves Jurčič. — V Pajkovih spominih na podlagi »Opomb« vidimo, koliko je Jurčičevega. — Ker urednik ponatiskuje tudi najmanjše podlistke, je dokaz, da hoče njegova izdaja prinesiti Jurčičevo leposlovno delo celotno.

J. D.

Dr. Janez Ev. Krek: Izbrani spisi. I. zvezek. Mlada leta (1865—1892). Uredil Ivan Dolenc. V Ljubljani, 1923. Založilo društvo Dr. Janez Ev. Krek v Ljubljani. V komisiji Nove Založbe v Ljubljani, Kongresni trg 19. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Str. 188.

Čim bolj nas loči čas od njega — velikega delavca in dobrotvora slovenskega, tem bližji nam je, ker nam raste v program in simbol slovenstva. Bodi v mestu, na poti, v vasi, na gori, doma in v društvu, govori z inteligentom, sezi delavcu v roko, vošči kmetu dobro srečo — nanj se spomniš, njegov spomin te oživi in malodušnost mora izginiti, ker njegov duh kliče: Delaj iz ljubezni! Delo iz ljubezni je blagoslovljeno in njegovi sadovi pomenijo življenje!

Redki so možje, ki pomenijo program posamezniku in celoti, segajoč iz časa v čas. Krek se je zapisal v ljudi in v zemljo s svojim delom. Po njem, ž njim in v njem bomo živeli in rasti — proti njemu bomo hiral in zoreli smrti!

V času malodušnosti, v času tope in trpke resignacije, v času hvalivcev temporis aeti, v času ogabnih gonj, v času borbenosti, v času velikih in malih zmed je vrgel Ivan Dolenc v slovenski svet Krekova Mlada leta. Dobro delo je napravil. Rod, ki je rasel in vzrasel ob Kreku, bo z veseljem bral do podrobnosti podano in podprto Krekovo življenje, ki ga paralelno ilustrirajo njegova pisma in mladostna dela, članki in leposlovje, in videl bo, kako organsko je rasel in zorel v moža, ki ga je naša zemlja vse do njega zama čakala. Novemu rodu pa bo knjiga še toliko bolj dobrodošla.

Glede na leposlovje bi pripomnil: res je, da Krek ni bil poklicni leposlovec, a vendar bi bilo prav, če bi urednik zbral vsa njegova leposlovna dela in jih ne podajal fragmentarno. Branja vredna so še vedno in nekatera literarnohistorično zelo pomembna. Sicer upam, da pridemo za »Izbranimi spisi« tudi do »Zbranih spisov«!

Joža Lovrenčič.

Platon: Sokratov zagovor. Preložil in uvod napisal Anton Sovrè. Mohorjeve knjižnice št. 2, 1923. Založila Družba sv. Mohorja. Strani 102.

Dober življenjepis je pač najkrajša pot do uma in srca v svrhu prosvete najširših plasti naroda. Exempla trahunt. S prevodom »Sokratovega za-